

**ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΗ
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ:
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ**

**Συντονιστής: Α. Φλιάτουρας
(Δρ. Γλωσσολογίας,
407/80 Γλωσσολογίας
στο Τμήμα Φιλολογίας Δ.Π.Θ.
και στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών
του Παν. Αιγαίου)**

Οι βασικοί στόχοι του σεμιναρίου:

- 1) Θεωρητική ενημέρωση σχετικά με τη μορφολογική και λεξιλογική ανάλυση της Νέας Ελληνικής
- 2) Χρήση βιβλιογραφίας και ηλεκτρονικών πολυμέσων για την εκμάθηση της ελληνικής
- 3) Αξιοποίηση των ηλεκτρονικών πολυμέσων και της γλωσσολογικής θεωρίας κατά την εκμάθηση της ελληνικής

- 1) Μορφολογική ανάλυση της ελληνικής
(ορισμός μορφολογίας, ορισμός και ταξινόμηση των
μορφημάτων, μορφολογικές διαδικασίες:
κλίση, παραγωγή, σύνθεση,
μετατροπή, ενδιάμεσες κατηγορίες)
- 2) Λεξιλογική ανάλυση της ελληνικής
(είδη λέξεων, είδη δανείων,
λόγιο και λαϊκό επίπεδο χρήσης)
- 3) Βιβλιογραφία και ηλεκτρονικά πολυμέσα
- 4) Αξιοποίηση της γλωσσολογικής θεωρίας και των
ηλεκτρονικών πολυμέσων κατά την εκμάθηση
της ελληνικής

1) ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

A) ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ

Μορφολογία: Ορισμός Μορφολογίας

- **Μορφολογία:**
- ✓ **Είναι ο κλάδος της γλωσσολογίας που ασχολείται με τα μορφήματα, δηλαδή τις μικρότερες μονάδες της γλώσσας με σημασία.**

B) ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΡΦΗΜΑΤΩΝ

Μορφολογία: Ορισμός Μορφήματος

- **Μόρφημα:**
- ✓ Το ελάχιστο τεμάχιο μιας λέξης με σημασία, είτε λεξική, όταν παραπέμπει σε ένα αντικείμενο ή μια έννοια του κόσμου, είτε γραμματική, όταν φέρει γραμματικές πληροφορίες, όπως το γένος, ο αριθμός, η πτώση και η γραμματική κατηγορία

Μορφολογία: Ορισμός Μορφήματος

→ **Μορφήματα της λέξης παιδάκι:**

- **/παιδ/:** αναφέρεται γενικά στο πρώτο στάδιο της ανθρώπινης ύπαρξης
- **/άκ/:** μικρό (υποκοριστικό)
- **/ι/:** ουδέτερο γένος, ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός

Μορφολογία: Ταξινόμηση Μορφημάτων

- Είδη μορφημάτων:
- ✓ Ως προς τη μορφολογική κατηγορία:
 - Λέξη: *και, εγώ, που* κλπ.
 - Θέμα: *παιδ-, λέ-, δρόμ-* κλπ.
 - Πρόσφυμα: *-άκι, -ότητα, -τζης, α-* κλπ.
 - α) κλιτικό πρόσφυμα: συμβάλλει στην κλίση της λέξης, λ.χ. *άνθρωπ-ος*
 - β) παραγωγικό πρόσφυμα: συμβάλλει στη δημιουργία μιας νέας λέξης:
 - i) παραγωγικό πρόθημα: εμφανίζεται πριν το θέμα, λ.χ. *ά-τυχ-ος*
 - ii) παραγωγικό επίθημα: εμφανίζεται μετά το θέμα, λ.χ. *παιδ-άκι*

Μορφολογία: Ταξινόμηση Μορφημάτων

- ✓ Ως προς τη σημασία:
 - **Λεξικά μορφήματα:** δηλώνουν αντικείμενα, ιδιότητες, καταστάσεις, λ.χ. παιδ-, λέ-, χθες, και κλπ. Είναι τεράστια κατηγορία και περιλαμβάνει κυρίως ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα και επιρρήματα.
 - **Γραμματικά μορφήματα:** αναφέρονται σε γραμματικές λειτουργίες, όπως η γραμματική κατηγορία, η πτώση, ο αριθμός κλπ: -ος, -ως, -άκι, κατα- κλπ. Είναι μερικές δεκάδες και περιλαμβάνουν συνδέσμους, προθέσεις, άρθρα, προθήματα και επιθήματα.

Μορφολογία: Σχέσεις Μορφημάτων

- ✓ Ως προς τη σχέση μεταξύ τους:
- Πολύσημα:
Μορφήματα με πολλές σημασίες. Συνήθως οι νέες σημασίες προκύπτουν με βάση μηχανισμούς, όπως η μεταφορά, η συνεκδοχή κλπ.
Λ.χ. –τής → α. δράστης: φοιτη-τής
β. εργαλείο: υπολογισ-τής

Μορφολογία: Σχέσεις Μορφημάτων

- **Ομώνυμα:**
Μορφήματα με ίδια μορφή και διαφορετική σημασία
Λ.χ. α- → πρόθημα στερητικό (ά-τυχ-ος)
→ κλιτικό επίθημα αιτιατικής εν. (μητέρ-α)
→ κλιτικό επίθημα ονομαστικής πληθ. (γραφεί-α)
- **Συνώνυμα:**
μορφήματα με ίδια σημασία και διαφορετική μορφή
Λ.χ. -άκι (παιδ-άκι)
-ούλα (γιαγι-ούλα)
-ίτσα (αγελαδ-ίτσα)

Γ) ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΛΕΞΕΩΝ

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

➤ Οι βασικές μορφολογικές διαδικασίες είναι οι εξής:

- ✓ Κλίση
- ✓ Παραγωγή
- ✓ Σύνθεση
- ✓ Μετατροπή

! Προσοχή στις ενδιάμεσες περιπτώσεις

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

➤ Κλίση:

- ✓ Η συνένωση ενός θέματος με ένα κλιτικό επίθημα. Το κλιτικό επίθημα φέρει γραμματικές πληροφορίες (γένος, αριθμός, πτώση).

Λ.χ. δρομ- + -ος → δρόμος

παιδ- + -ι → παιδί

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

✓ Κλιτικές τάξεις:

1) Ουσιαστικά:

- 1η: αρσενικά σε –ος, λ.χ. δρόμος
- 2η: αρσενικά σε –ης, ας, -ες, και θηλ. σε -ού, λ.χ. γλύπτης, νικητής, πάπας, παπάς, καφές
- 3η: θηλ. σε –α, -η, λ.χ. μητέρα, νίκη
- 4η: θηλ. σε –η και πληθ. σε –εις, λ.χ. πόλη
- 5η: ουδ. σε –ο, λ.χ. βουνό
- 6η: ουδ. σε –ι, λ.χ. παιδί, τραπέζι
- 7η: ουδ. σε –ος, λ.χ. κράτος
- 8η: ουδ. σε –α, λ.χ. σώμα

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

2) Επίθετα:

- 1η: -ος, -η, -ο, λ.χ. καλός, -ή, -ό
- 2η: -ύς, -ιά, -ύ, λ.χ. βαθύς, βαθιά, βαθύ
- 3η: -ής, -ής, -ές, λ.χ. ευγενής, -ής, -ές

3) Ρήματα:

- 1η: -άω, -ώ, λ.χ. αγαπάω, -ώ
- 2η: -ω, λ.χ. γράφω

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

! Προσοχή στα προβλήματα της κλίσης:

- του ασθενούς & του ασθενή (διπλοκατάληκτα)
- τα σινεμά & οι σινεμάδες (ποικιλία προσαρμογής δανείου)
- ο πεύκος & το πεύκο, η μελάνη & το μελάνι κλπ. (διπλογενή)
- δείλι (ελλειπτικά)
- ο δεκανέας - οι δεκανείς (ιδιόκλιτα)
- ο βάτος - οι βάτοι & τα βάτα (διπλόκλιτα)
- Αίαντας & Αίας (διπλόμορφα)
- βάνω & βάζω, βούισα & βούιξα (διπλοσχημάτιστα)

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

➤ Παραγωγή:

✓ Η συνένωση ενός θέματος με ένα παραγωγικό πρόσφυμα:

• Επιθηματοποίηση:

Θέμα + Παρ. Επ.: παιδ- + -άκι → παιδάκι

ταξι- + -τζής → ταξιτζής

διαμαντ- + -ένιος → διαμαντένιος

αλατ- + -ίζω → αλατίζω

• Προθηματοποίηση:

Παρ. Πρ. + Λέξη: α- + γραπτός → άγραπτος

ξε- + κλειδώνω → ξεκλειδώνω

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- **Σημασιολογικές κατηγορίες επιθημάτων:**
 - **Υποκοριστικά: -άκι, -ούλα**
 - **Μεγεθυντικά: -άρα, -άρος**
 - **Τοπικά: -αριό, -άδικο**
 - **Περιεκτικά: -ιά, -ώνας**
 - **Εθνικά: -ίτης, -ινός**
 - **Επαγγελματικά: -άρης, -τζής**
 - **Ανθρωνυμικά: -αίνα**

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- Γραμματική κατηγορία βάσης παραγωγής και παραγώγου:
 - Ρήμα → Επίθετο: -τικός, λ.χ. απαγορευτικός
 - Ουσιαστικά → Επίθετα: -άτος, λ.χ. αφράτος
 - Επίθετο → Επίθετο: -ωπός, λ.χ. κιτρινωπός
 - Επίρρημα → Επίθετο: -ινός, λ.χ. κοντινός

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

! Προσοχή στα προβλήματα της παραγωγής:

- *καναπεδάκι*
- *σακάκι*
- *τζιπ & τζιπάκι*
- *καρεκλάκι & καρεκλίτσα*
- *ο / η γιατρός & η γιατρίνα*
- *κοντινός vs πατρινός*

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

➤ **Σύνθεση:**

✓ **Η διαδικασία συνένωσης θεμάτων ή λέξεων:**

μαυροπίνακας, τρελοκόριτσο, αναποδογυρίζω κλπ.

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- Κατηγορίες συνθέτων:
- ✓ Με βάση τη γραμματική κατηγορία των συστατικών:
 - Ουσιαστικό + Ουσιαστικό → Ουσιαστικό:
αυλόπορτα, νυχτολούλουδο
 - Επίθετο + Ουσιαστικό → Ουσιαστικό:
αγριάνθρωπος, παλιόπαιδο
 - Επίθετο + Ουσιαστικό → Επίθετο
καλότυχος, ξεροκέφαλος
 - Επίθετο + Επίθετο → Επίθετο:
μαυροκόκκινος, ασπρόμαυρος
 - Ουσιαστικό + Ρήμα → Ρήμα:
χαρτοπαίζω, θαλασσοπνίγομαι
 - Επίρρημα + Ρήμα → Ρήμα
σιγοψιθυρίζω, γλυκοχαμογελώ
 - Ρήμα + Ρήμα → Ρήμα
μπαινοβγαίνω, ανοιγοκλείνω

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

✓ Με βάση τη μορφολογική κατηγορία των συστατικών:

α) Θέμα + Θέμα → Θέμα: *κουκλ-ό-σπιτ(ο)*

β) Θέμα + Λέξη → Λέξη: *τυρο-σαλάτα*

γ) Λέξη + Θέμα → Θέμα: *επτά-λοφ(ος)*

δ) Λέξη + Λέξη → Λέξη: *μαύρη λίστα*

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

Η κατηγορία [Λέξη + Λέξη → Λέξη] περιλαμβάνει τα λεγόμενα πολυλεκτικά σύνθετα, δηλαδή παγιωμένες φράσεις που δεν επηρεάζονται από συντακτικές διαδικασίες και η σημασία τους είναι ιδιοσυγκρατική. Υπάρχουν τρεις κατηγορίες πολυλεκτικών συνθέτων:

Επ + Ουσ: *μαύρη λίστα*

Ουσ + Ουσγεν: *ζώνη ασφαλείας*

Ουσ + Ουσ: *νόμος πλαίσιο*

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

Στα πολυλεκτικά σύνθετα σε αντίθεση με τις ελεύθερες φράσεις:

- Δε μπορούν να αντιστραφούν τα συστατικά:
*η μέρα η ψυχρή vs *ο πόλεμος ο ψυχρός*
- Το ουσιαστικό δε μπορεί να τεθεί σε θέση κατηγορουμένου:

*αυτή η μέρα είναι ψυχρή vs *αυτός ο πόλεμος είναι ψυχρός*

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- **Δε μπορεί να παρεμβληθεί στοιχείο:**
*η ψυχρή, όπως νιώθετε, μέρα vs *ο ψυχρός, όπως νιώθετε, πόλεμος*
- **Δεν είναι δυνατός ο διπλασιασμός του άρθρου:**
*η μέρα η ψυχρή vs *ο πόλεμος ο ψυχρός*
- **Χρησιμοποιούνται ως βάσεις παραγωγής:**
αιγαιοπελαγίτικος, αρσιβαρίστας, ταγματασφαλίτης
- **Η σημασία δεν είναι συνθετική, δηλαδή άθροισμα των σημασιών των συστατικών, αλλά ιδιοσυγκρατική:**
η μαύρη λίστα δεν είναι μια λίστα μαύρη

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- ✓ Με βάση τη σχέση των συστατικών:
 - α) παρατακτικά: *ανοιγοκλείνω*
 - β) προσδιοριστικά: *τρελοκόριτσο*

- ✓ Με βάση την παρουσία των συστατικών:
 - α) πλήρη: όλα τα συστατικά είναι παρόντα:
φεγγαρόδρομος
 - β) κτητικά: απουσιάζει ένα συστατικό:
υψηλόμισθος, καλότυχος

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- ✓ Υπάρχει μια ειδική κατηγορία συνθέτων, τα ρηματικά σύνθετα, όπου στο δεύτερο συνθετικό υπάρχει ρήμα ή είναι ρηματικό παράγωγο. Η δομή τους είναι πάντα [Θέμα + Λέξη] και το πρώτο συνθετικό έχει συντακτική λειτουργία σε σχέση με το ρήμα:

ΑΝΤ → *κατσικοκλέφτης*: αυτός που κλέβει κασίκια

ΥΠ → *ηλιοβασίλεμα*: ο ήλιος βασιλεύει

ΕΠ → *ποντικοφάγωμα*: φαγώθηκε από τον ΠΟΝΤΙΚΟ

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

! Προσοχή στα προβλήματα της σύνθεσης:

- *λεμονόδασος & λεμονοδάσος (χαλαρά)*
- *πονοκέφαλος & κεφαλόπονος (διπλότυπα)*
- *σπирτόκουτο & σπирτοκούτι (διπλοκατάληκτα)*
- *αγιοταφίτης (παρασύνθετα)*
- *γαιάνθρακας, καλλιτέχνης, χειρόγραφο, θεσιθήρας, δωσίλογος, ταξιθέτης κλπ. (λόγια σύνθεση)*

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- Μετατροπή είναι η αλλαγή γραμματικής κατηγορίας χωρίς πρόσφυμα:

O → P: *κυνηγ-ός > κυνηγ-ώ*

E → O: *καλ-ός > το καλ-ό*

Επ → O: *χθές > το χθές*

ΠΡ → O: *παρά > το παρά*

Στην ουσιαστικοποίηση του επιθέτου η μετατροπή είναι διαφορετική από την έλλειψη ενός όρου σε μια φράση, λ.χ *το κινητό τηλέφωνο > το κινητό*
το δημοτικό σχολείο > το δημοτικό.

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

! Προσοχή στα προβλήματα της μετατροπής και της έλλειψης:

- ο ηλεκτρικός - η ηλεκτρική - το ηλεκτρικό
- η ηλεκτρική (εταιρία, σκούπα, κιθάρα, καρέκλα)
- το μαθηματικό - τα μαθηματικά
- το γλυκό 'γλύκισμα, η γεύση του γλυκού'
- η μέση - η μέση (εκπαίδευση)
- το αντηλιακό & η αντηλιακή
- πρωινός & πρωϊνή 'βάρδια' - η πρωϊνή 'γυναίκα' - το πρωϊνό – οι πρωινοί – το πρωϊνό (γεύμα, χάπι, λεωφορείο)
- η πολιτική τέχνη – η πολιτική
- μπακάλης άνθρωπος & μπακάλης

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- Υπάρχουν και περιπτώσεις σχηματισμού λέξεων που είναι ενδιάμεσες της παραγωγής και της σύνθεσης:
- ✓ Τρεις οριακές περιπτώσεις παραγωγής:
 - Οι λέξεις με αρχαίες ελληνικές προθέσεις:
παρα-λέω
 - Λέξεις με προθηματοειδή / επιθηματοειδή:
ομορφομάνα vs καβουρομάνα
 - Οι λέξεις με κλιτικά επιθήματα που έχουν και σημασία:
βουβάλ-ι > βούβαλ-ος
κούκλ-α > κουκλ-ί

Μορφολογία: Μορφολογικές Διαδικασίες

- ✓ **Μία περίπτωση οριακής σύνθεσης:**
- **Οι λέξεις με δεύτερο συνθετικό δεσμευμένο θέμα ως οριακή περίπτωση σύνθεσης:**
σεισμο-γράφος, λαο-πλάνος, ταυρο-μάχος

2) ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Λεξικολογία: είδη λέξεων

➤ ΕΙΔΗ ΛΕΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

✓ Το λεξιλόγιο της ελληνικής περιλαμβάνει:

- Κληρονομημένες λέξεις: *γράφω*
- Νεολογισμούς: *αρσιβαρίστας*
- Δάνεια: *κομπιούτερ*

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ: ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ

➤ ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ:

- ✓ λέξεις και μορφήματα: λ.χ. κομπιούτερ, -ερί
- ✓ μεταφραστικά δάνεια: μεταφέρεται η σημασία σε μια νέα λέξη της ελληνικής ως αποτέλεσμα μετάφρασης:

ουρανοξύστης < sky scraper

ποδόσφαιρο < football

- ✓ σημασιολογικά δάνεια: μεταφέρεται η σημασία σε μια λέξη της ελληνικής:

καλύπτω (ένα ρεπορτάζ) < to cover

σκληρά (ναρκωτικά) < hard

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΔΑΝΕΙΩΝ: ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ

- ✓ **διεθνισμοί: νεολογισμοί -κυρίως της επιστημονικής ορολογίας- με στοιχεία από την αρχαία ελληνική και τη λατινική, που απαντούν σε πολλές γλώσσες:**
τηλέφωνο, αεροπλάνο, αλογόνο, φωτογραφία κλπ.
- ✓ **υβρίδια: νεολογισμοί με ένα στοιχείο της αρχαίας ελληνικής και/ή της λατινικής και ένα νεώτερο:**
television, bureaucratie κλπ.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΔΑΝΕΙΩΝ: ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ

- ✓ **αντιδάνεια:** λέξεις από την αρχαία ελληνική που εισέρχονται στη Νέα Ελληνική μέσω μιας ευρωπαϊκής γλώσσας ή της τουρκικής με διαφορετική μορφή και/ή σημασία:
κωνωπεῖον > λατ. conopoeum > ιταλ. / γαλλ. canape > ελλ. καναπές
- ✓ **ψευδοδάνεια:**
λέξεις που μοιάζουν με δάνειες αλλά είναι ελληνικοί με βάση δάνεια στοιχεία:
παντοφλέ, σουβλακερί κλπ.

ΤΟ ΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

- **ΤΟ ΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ**
 - ✓ Στην ελληνική υπάρχουν τρία βασικά επίπεδα χρήσης, η νόρμα και δύο επίπεδα απόκλισης, το λόγιο και το λαϊκό:
-

Λόγιο

νόρμα

λαϊκό

- η νόρμα: αυτό που χρησιμοποιεί ο μέσος ομιλητής και αποτελεί τη βάση περιγραφής στα γενικά λεξικά της ΚΝΕ
 - το λόγιο: προέρχεται από προγενέστερες περιόδους και χρησιμοποιείται σε επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας
 - το λαϊκό: χρησιμοποιείται σε μη επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας
-

ΤΟ ΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

- **κοκάλινος & οστέινος**
- **οδονταλγία & πονόδοντος**
- **του ασθενή & του ασθενούς**
- **ο ψήφος & η ψήφος**
- **σκέψης & σκέψεως**
- **τα ταξί & τα ταξιά**
- **αναπτήρας & αναφτήρας & αναπτήρα & αναφτήρα**
- **υπηρεσία & υπερεσία**
- **πατάς & πατείς**
- **βαθέος & βαθιού**
- **η αλβανή & η αλβανίδα**
- **κατάθεσα & κατέθεσα**
- **ευχαριστώ όλους, όσους ήρθαν / όλους, όσοι ήρθαν**

Ανακεφαλαίωση:

- Κλίση: κλιτικές τάξεις, δυσκολίες στην κλίση
- Παραγωγή: είδη παραγωγής, είδη παραγώγων, προβλήματα στην παραγωγή
- Σύνθεση: είδη συνθέτων, πολυλεκτικά σύνθετα
- Μετατροπή: είδη μετατροπής, μετατροπή vs έλλειψη, προβλήματα στην μετατροπή
- Οριακές περιπτώσεις: παράγωγα με αρχαίες προθέσεις, προθηματοειδή / επιθηματοειδή, δεσμευμένα θέματα, κλιτικά επιθήματα με σημασία
- Λεξιλόγιο: κληρονομημένες λέξεις, νεολογισμοί και δάνεια
- Νόρμα, λόγιο και λαϊκό επίπεδο χρήσης

3) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΟΛΥΜΕΣΑ

A) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ Μορφολογία:

- Ράλλη, Α., 2005. *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α., 1986. *Η Νεολογία στην Κοινή Νεοελληνική*. Διδακτορική Διατριβή: Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής. Παράρτημα αρ. 65. Θεσσαλονίκη.

➤ Κλίση:

- Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α. & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου, 2003. «Το γένος της ελληνικής». Στο *Γένος της Ελληνικής*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ralli, A., 2000. “A feature-based Approach to Greek Nominal Inflection”. *Γλωσσολογία*, 201 – 224.

➤ Παραγωγή:

- Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ Σύνθεση:

- Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α., 1996. «Η Νεοελληνική Σύνθεση». Στο Γ. Κατσιμαλή και Φ. Καβουκόπουλο εκδ. *Ζητήματα Νεοελληνικής Γλώσσας – Διδακτική Προσέγγιση*. Πανεπιστήμιο Κρήτης (Ρέθυμνο), 103 – 125.
- Ralli, A., 1992. “Compounds in Modern Greek”. *Rivista di Linguistica* 4, 1, 143-174.

➤ Μετατροπή:

- Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α., Α. Ευθυμίου & Α. Φλιάτουρας. 2004. «Φαινόμενα Ουσιαστικοποίησης στη Νέα Ελληνική». *Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Πατρών.

➤ Δάνεια:

- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α., 1994. *Νεολογικός δανεισμός της Νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη.

➤ Λόγιο και λαϊκό

- Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α. & Α. Φλιάτουρας, 2003. «Το Λόγιο και το λαϊκό στη Νέα Ελληνική». *Πρακτικά 5ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα (CD – ROM)*. Πανεπιστήμιο Κρήτης (Ρέθυμνο).

B) ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΟΛΥΜΕΣΑ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΟΛΥΜΕΣΑ

α) Κόμβος του Κέντρου της Νέας Ελληνικής

www.komvos.edu.gr

- Πληροφορίες από λεξικά της ΚΝΕ (σημασίες, ετυμολογίες κλπ.)
- Εντοπισμός γλωσσικού υλικού (λέξεις, προθήματα, επιθήματα)
 - Εντοπισμός κειμένων

β) Προγράμματα «Φιλογλωσσία» και «Λογότυπος» του ΙΕΛ

www.xanthi.ilsp.gr

- Οπτικοακουστικές ασκήσεις
 - Γραμματική, θεωρία
- Μέθοδος διδασκαλίας της ελληνικής

**4) ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ
ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ**

A) ΚΛΙΣΗ

- Να χρησιμοποιηθεί η γραμματική του προγράμματος «Φιλογλωσσία» (περιέχει και ασκήσεις)
- Να συγκεντρωθούν από τον «κόμβο» (εργαλείο) όλα τα ουσιαστικά ανά κλιτική τάξη
- Να εντοπιστούν από τον «κόμβο» (σώματα κειμένων) κείμενα (ενιαία ή αντιπαραθετικά) που αποτυπώνουν προβλήματα στην κλίση. Υλικό μπορεί να συγκεντρωθεί και από τη Γραμματική του Τριανταφυλλίδη.
- Να αναζητηθούν και να σχολιαστούν στον «κόμβο» λέξεις με προβλήματα στην κλίση.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1) Ένα κείμενο να κατατμηθεί σε λέξεις ανά γραμματική κατηγορία και στη συνέχεια να ταξινομηθούν οι λέξεις σε κλιτικές τάξεις. Κατόπιν να αναφερθούν οι κλιτικές τάξεις και να ζητηθούν παραδείγματα από τους μαθητές. Τέλος, να κλιθούν τα ουσιαστικά σε κάθε κλιτική τάξη.

2) Αντιστοίχιση

μαθητ- -ι

παιδ- -ής

3) Συμπλήρωση κενών

παιδ-

μαθητ-

Β) ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

- Να εντοπιστούν από τον «Κόμβο» τα προθήματα και τα επιθήματα της ελληνικής, συνοδευόμενα από το αντίστοιχο υλικό. Ο εντοπισμός μπορεί να γίνει ανά πρόσφυμα και/ή ανά σημασιολογική κατηγορία με τη βοήθεια και της Γραμματικής του Τριανταφυλλίδη.
- Να αναγνωσθεί με προσοχή το παράδειγμα διδασκαλίας του επιθήματος –μμα στον «Κόμβο»
- Να χρησιμοποιηθεί το πρόγραμμα «Λογότυπος» (σχηματισμός λέξεων)
- Να εντοπιστούν παράγωγες λέξεις στο λεξιλόγιο των ενοτήτων του προγράμματος «Φιλογλωσσία» και να σχολιαστούν. Πρβλ. ενότητα 3.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές ασκήσεις:

- 1) Να εντοπιστούν σε ένα κείμενο οι παράγωγες λέξεις, να τεμαχιοποιηθούν και στη συνέχεια να καταγραφούν τα επιθήματα και τα προθήματα που περιέχουν.
- 2) Συνένωση συστατικών:
παιδί + -άκι →
- 3) Συμπλήρωση κενών:
Αυτός οδηγεί ταξί. Είναι.....
- 4) Σημασιολογικές κατηγορίες:
A) Συμπλήρωση:
Πάτρα →
Ρόδος →
- B) Αντιστοίχιση:
Πάτρα -ίτης
Ρόδος -ινός
- 5) Ανοικτός εντοπισμός παραγώγων:
τύχη → άτυχος, τυχερός κλπ.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1) Για τα πατιδωνυμικά: να δοθεί ο χάρτης της Ελλάδας και να ζητηθούν τα πατριδωνυμικά των κατοίκων των πρωτευουσών των νομών.
- 2) Για τα επαγγελματικά: να δοθούν φωτογραφίες με επαγγέλματα και να ζητηθεί το επάγγελμα που απεικονίζεται
- 3) Για συγκεκριμένα επιθήματα: να δημιουργηθούν με βάση το φωνογραφικό λεξικό κείμενα που στοχεύουν στην εκμάθηση συγκεκριμένων επιθημάτων. Λ.χ. μια συνομιλία με ένα γιατρό που θα περιέχει λέξεις με τα επίθημα –ίτιδα, -ιαίος και –ώμα της ιατρικής ορολογίας.

Γ) ΣΥΝΘΕΣΗ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

- Να εντοπιστούν από τον «Κόμβο» τα πρώτα και τα δεύτερα συνθετικά της ελληνικής, συνοδευόμενα με πλούσιο υλικό παραδειγμάτων.
- Να χρησιμοποιηθεί το πρόγραμμα «Λογότυπος» (σχηματισμός λέξεων)
- Να εντοπιστούν σύνθετες λέξεις στο λεξιλόγιο των ενοτήτων του προγράμματος «Φιλογλωσσία» και να σχολιαστούν. Πρβλ. ενότητα 3.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές ασκήσεις:

- 1) Να εντοπιστούν σε ένα κείμενο οι σύνθετες λέξεις, να τεμαχιοποιηθούν στα συνθετικά και στη συνέχεια να καταγραφούν τα πρώτα και δεύτερα συνθετικά που περιέχουν.
- 2) Συνένωση συστατικών:
όμορφος + παιδί →
παλιόσπιτο ←
- 3) Συμπλήρωση κενών:
Αυτός κλέβει κατσίκια. Είναι.....
- 4) Σημασιολογικές κατηγορίες:
Α) Συμπλήρωση:
-σαλάτα →
παιδό- →
Β) Αντιστοίχιση:
κατσικο / -τοπος
παιδο / -κλέφτης
- 5) Ανοικτός εντοπισμός συνθέτων:
-μαλλί → κοκκινομάλλης, μαυρομάλλης κλπ.
παλιο- → παλιόσπιτο, παλιάνθρωπος κλπ.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

6) Γραμματική κατηγορία συστατικών:

Συμπλήρωση με βάση κανόνα:

Λ.χ. Ο + Ο → τυροσαλάτα

7) Σημασιολογική σχέση συστατικών:

Συνένωση συστατικών:

Λ.χ. τρελό κορίτσι →

κλέβει κατσίκια →

8) Πολυλεκτικά σύνθετα:

Συνένωση:

Λ.χ. ζώνη + ασφάλειας → ζώνη ασφαλείας

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1) Για τα πολυλεκτικά σύνθετα:
 - A) Να δημιουργηθούν κείμενα σε συγκεκριμένες περιστάσεις επικοινωνίας που θα περιέχουν πολλά πολυλεκτικά σύνθετα, λ.χ. στο αεροδρόμιο κλπ.
 - B) Ένα πλήρες μοντέλο διδασκαλίας πολυλεκτικών συνθέτων με πολλές δραστηριότητες μπορείτε να βρείτε στο Μητσιάκη, Μ. & Α. Φλιάτουρας, 2001. «Πολυλεκτικά σύνθετα και συντακτικές κατασκευές: μια πρώτη προσπάθεια διδακτικής προσέγγισης σε ξένους». Στο 3ο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Η ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα: μια διαπολιτισμική προσέγγιση». Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Δ) ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

- Να εντοπιστούν από τον κόμβο (εργαλείο) οι λέξεις με μετατροπή και κείμενα που τις περιέχουν (σώματα κειμένων).
- Να εντοπιστούν λέξεις με μετατροπή στο λεξιλόγιο των ενοτήτων του προγράμματος «Φιλογλωσσία» και να σχολιαστούν. Πρβλ. ενότητα 5 (λεξιλόγιο) και ενότητα 3 (χρήσιμες φράσεις).

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές ασκήσεις:

- 1) Να εντοπιστούν σε ένα κείμενο οι λέξεις με μετατροπή και να επισημανθούν οι βάσεις τους.
- 2) Συμπλήρωση κενών:
Αυτός κάθε πρωί τρώει. Παίρνει.....
Είναι άνθρωπος γι' αυτό κάνει το
(καλός)
- 3) Αντιστοίχιση:
αστικό λεωφορείο δημοτικό
δημοτικό σχολείο αστικό
- 4) Ανοικτός εντοπισμός λέξεων με μετατροπή:
πρωϊνός → πρωϊνός κλπ.

E) ΔΑΝΕΙΑ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

- Να εντοπιστούν από τον κόμβο (εργαλείο) τα δάνεια και κείμενα που τα περιέχουν (σώματα κειμένων)
- Να εντοπιστούν δάνεια στο λεξιλόγιο των ενοτήτων του προγράμματος «Φιλογλωσσία» και να σχολιαστούν.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

Αντιστοίχιση:

διαδίκτυο	υπολογιστής
κομπιούτερ	διαδίκτυο

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- Συνομιλίες σε επαγγελματικούς χώρους, όπου χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα τα δάνεια. Λ.χ. συνομιλία με ένα μηχανικό αυτοκινήτων, με μία πωλήτρια σε ένα κατάστημα ρούχων και εσωρούχων, με ένα μάγειρα κλπ. Εναλλακτικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν φωτογραφίες.

ΣΤ) ΛΟΓΙΟ - ΛΑΪΚΟ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

- Να εντοπιστούν από τον κόμβο (εργαλείο) ζεύγη λόγιων και λαϊκών λέξεων και κείμενα που τα περιέχουν (σώματα κειμένων).
- Να εντοπιστούν από τον «Κόμβο» κείμενα με λόγια και λαϊκή χρήση της γλώσσας. Λ.χ. για το λόγιο επίπεδο ένα δελτίο καιρού και για το λαϊκό μια καθημερινή συνομιλία.
- Να δημιουργηθούν διάλογοι που θα χρησιμοποιούν και το λαϊκό και το λόγιο επίπεδο χρήσης. Σε αυτούς θα πρέπει να είναι σαφής η κοινωνική ταυτότητα των ομιλητών σε συνάρτηση με το επίπεδο χρήσης.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1) Πολλαπλή επιλογή:

Κρούει τη...

α) πόρτα

β) θύρα

2) Αντιστοίχιση:

Κρούει τη πόρτα

Χτυπά την θύρα

